

Publication of Association Esprit, Société et Rencontre
Strasbourg/France

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

Volume 5 Issue 8, p. 249-264, December 2012

***MODERN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN OLUŞUM
SÜRECİNDE ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ
DERSİ'NİN YERİ VE AMAÇLARI***

*THE IMPORTANCE AND AIMS OF ATATÜRK'S PRINCIPLES
AND REVOLUTION HISTORY COURSE IN THE FORMATION
PROCESS OF MODERN TURKISH REPUBLIC*

Dr. Mahmut BOLAT

Ahi Evran Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü

Abstract

Many European states tried to establish their own nation-states by making the people internalize the new values and new state understanding emerging in this formation process of nation states at the 19th century, in particular. These states which attached a great importance to the process of placing these new values and state understanding in the minds of the people and conveying them to the future generations used many different methods to fulfill their goals. Without doubt, the most important means used by the states to this end has become the national history courses.

In the period starting with the establishment of Turkish Republic by the revolution carried out under the leadership of Atatürk, principles and History lesson takes an important role in the attempts to make a proper democracy in both state and the structure of the nation. The thought of achieving this aim through education is a concept owned by many states as well as the Republic of Turkey. With this understanding, in the structure of society and the state with the consciousness that will come with the teaching of this course, an attempt is undertaken in an effort to make the intended changes.

Atatürk Principles and Revolution History lesson being the subject of this study has been processed during the period from initially starting teaching this course for many years to the present process, on the basis of the subjects taught in higher education institutions in Turkey, each time the course expectations about developments in the teaching of the course of political developments over the period and the effect of military coups in accordance with the purpose of achieving or approaching to or moving away from the aim.

Key Words: Atatürk, Principles and Revolution History Lessons, National History Lessons, Institute for the History of Turkish Revolution, Republic of Turkey

Öz

Avrupa'da birçok devlet özellikle 19. yüzyıl içerisinde, Milli devletlerin oluşma sürecinde ortaya çıkan yeni değerleri ve yeni devlet anlayışını halka benimseterek kendi ulus-devletlerini kurmaya çalışmışlardır. Ulus-devlet oluşumunda ortaya çıkan yeni değerleri ve yeni devlet anlayışını halka benimsetmek ve gelecek nesillere aktarmak işini son derece önemseyen bu devletler, bu amaçlarına ulaşmak için birçok yöntem kullanmışlardır. Şüphesiz ki, bu bağlamda kullanılan en önemli araç milli tarih dersleri olmuştur.

Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen devrim ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu ile başlayan süreçte de, gerek devlet ve gerekse de millet yapısının demokrasiye uygun bir hale getirilmesi için girişilen çabalar içerisinde de, İnkılâp Tarihi dersi öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Eğitim yoluyla bu amaca ulaşılabilceği düşüncesi Avrupa'daki birçok devlette olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de sahip olunan bir anlayış olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda, İnkılâp Tarihi dersi öğretiminin oluşturacağı bilinç ile toplum ve devlet yapısında, hedeflenen değişiklikleri yapmak çabası içerisine girilmiştir.

Bu çalışmaya konu olan Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersleri, bu dersin öğretimine ilk başladığı yıllardan günümüze kadar olan süreçte, Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında okutulan dersler esas alınarak; her dönemde dersten beklentiler, dersin öğretiminde yaşanan gelişmeler, dersin üzerinde dönemin siyasi gelişmelerinin ve askeri

darbelerin etkisi, dersin amacına ulaşma veya yaklaşma ya da uzaklaşma doğrultusunda işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, İnkılâp Tarihi Dersleri, Milli Tarih Dersleri, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Devleti

Giriş

Dünyada Modern çağın başlangıcı olarak kabul edilen Fransız Devriminin ortaya çıkardığı Milliyetçilik düşüncesi ile bilinçlenen toplumlar, milli devletler oluşturma sürecine girmişlerdir.¹

Fransız Devrimi ile dünyada böyle bir süreç yaşanmakla birlikte, XX. Yüzyıl başlarında hala bu değişime direnen Almanya, Rusya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı gibi imparatorluklar da varlığını sürdürmekteydi. Bununla birlikte değişen dünya düzenine ayak uydurmayan/uyduramayan bu imparatorluklar I. Dünya Savaşı'na bağlı nedenlerle yıkılmışlardır.

O dönemde Osmanlı Devleti'nin durumunu ve bu durumdan kurtuluş çaresini Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta şu sözleriyle özetlemiştir: "...Osmanlı Devleti'nin temelleri çökmüş, ömrü tamamlanmıştı. Osmanlı memleketleri tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Son mesele bunun da taksimini sağlamaya çalışmaktan ibaretti. Osmanlı Devleti, onun istiklali, padişah, halife, hükümet, bunların hepsi anlamı kalmamış birtakım boş sözlerden ibaretti.

Neyin ve kimin dokunulmazlığı için kimden ne gibi yardım sağlanmak isteniyordu?

O halde ciddi ve gerçek karar ne olabilirdi?

Efendiler, bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da milli hâkimiyete dayanan, kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak!"²

Yani, I. Dünya Savaşından Osmanlı Devleti'nin yenik ayrılmasından sonra çözümün, imparatorluk düzenini devam ettirmekle değil, dünyada ortaya çıkan yeni anlayış doğrultusunda millet hâkimiyetine dayanan bir devlet anlayışı ile mümkün olacağını düşünen Mustafa Kemal Paşa, ilkelerini belirlediği yeni değerler doğrultusunda, modern Türk devletini kurma çabasına girişmiştir.

İşte bu süreç içerisinde, Türkiye Cumhuriyeti Devletinde de diğer milli devletlerde olduğu gibi ortaya çıkan yeni devlet anlayışı doğrultusunda, yeni değerler oluşturma ve bunları

¹ Sibel Özbudun, *Ayinden Törene Siyasal İktidarların Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995, s. 90.

² Kemal Atatürk, *Nutuk*, Bugünkü Dille Haz.: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 9.

benimsetip yerleştirme önlemleri alınmaya başlamıştır. Bu önlemler genel olarak milli unsurları ön plana çıkarmak, topluma milli kimlik vermek etrafında yoğunlaşmıştır.³

Osmanlı Devleti'nin heterojen yapısından bir ulus devlet ortaya çıkarmak düşüncesinde olan Atatürk'ün bu noktada Anadolu'daki tüm kültürleri kucaklayan tavrı oldukça önemlidir. Bu bağlamda üzerinde yaşanan vatan esas alınarak ve ortak noktalar vurgulanarak bu ulus devlet oluşturulmaya çalışılmıştır.

Atatürk, asla sadece tek amacı yurdu işgalden kurtarmak olmayan, yeni bir millet ve devlet anlayışı yaratmak amacıyla önderliğinde gerçekleştirilen devrimle oluşturmayı hedeflediği modern Türk devleti ile ilgili görüşlerini, 5 Kasım 1925'te Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılış konuşmasında şu şekilde ortaya koymuştur: "Türk İnkılâbı nedir? Bu inkılâp, kelimenin öncelikle taşıdığı ihtilâl anlamından başka, ondan daha geniş bir değişmeyi ifade etmektedir. Bugünkü devletimizin şekli, yüzyıllardan beri gelen eski şekilleri yıkan en gelişmiş tarz olmuştur. Millet, varlığını devam ettirmek için fertleri arasında düşündüğü ortak bağ, asırlardan beri gelen şekil ve içeriği değiştirmiştir, yani millet, dinî ve mezhebi bağlılık yerine, Türk milliyeti bağı ile fertlerini toplamıştır."⁴

Atatürk bu sözleri ile Osmanlı Devleti'nin eskimiş sistemini ortadan kaldırmayı hedeflediğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, Anadolu'da yaşayan, farklı ırk ve dini inanışlardan gelen toplulukları, ortak bağlar kurarak birleştirmeye, demokratik cumhuriyet esasında yeni bir devlet ve millet yaratma düşüncesini ortaya koymuştur. Etnik ve dini farklılıkların önem kazanmadığı, dil birliği, yurt birliği, kültür birliği ve tarih birliği ekseninde toplumun birleştirildiği bu yeni yapılanmada, Anadolu toprakları üzerinde yaşayan halktan bir ulus yaratmaya çalışılmıştır. Bu bir bakıma, bir toplumu yeniden biçimlendirme çabasıdır denilebilir.

Bu toplumun genel adı olarak kullanılan "Türk" kavramı da etnik kökeni vurgulamak için değil bir ulus adı olarak ifade edilmiştir. Bu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni oluşturan topluma bir milli kimlik vermek olarak da nitelendirilebilir. Bu durum, birçok dünya ülkesinde de böyledir. Heterojen yapıdaki bu devletler, vatandaşlık bağı kapsamında halklarını, oluşturdukları ulus adı ile tanımlamışlardır.

Bu doğrultuda, milli devletlerin kurulması ile birlikte de, bu devletlerin oluşum süreçleri ve ülkede yaşanan değişimin gelecek nesillere aktarılabilmesi, bu süreci yaşayan bütün devletlerde son derece önemsenmiştir. Bu bağlamda, devrim enstitülerinin ve müzelerinin kurulması, devrimin liderlerinin söylevlerinin kitaplaştırılması ve devrimin benimsetilmesi amacına yönelik derslerin verilmesi gibi ciddi çalışmalar yapılmıştır.

Örneğin, Fransa'da 1880'den itibaren Fransız Devriminin gerçekleştirildiği 14 Temmuz günü bayram olarak ilan edilmiş ve bundan bir süre sonra da Sorbonne Üniversitesinde bir Devrim Tarihi Kürsüsü kurulmuştur. Yine Rusya'da 1917 Bolşevik Devrimi'nin halka tanıtılması amacıyla güden müzeler kurulmuştur.⁵

Yine Batı'da, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tarih eğitimi, ulusçuluğun yayılmasıyla orantılı olarak artmıştı. Okullarda ulusal geçmiş kolektif hafızaya aktarılmaya çalışılırken, diğer yandan tarih bilimsel bir disiplin olarak ilgi alanı olmaya başlamıştı. Böylece

³ Eric Hobsbawm, Terence Ranger, *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press., 1989, s. 1-2.

⁴ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Cilt II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 249.

⁵ Mustafa Oral, "Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (1933)", *Atatürk Yolu*, Sayı: 27-28, 2001, s. 323.

Avrupa’da tarih eğitimi ulusal bir kimlik yaratmak ve bunu güçlendirmek için bir araç haline dönüşmüştür.⁶

Türkiye’de de büyük önem verilen bu noktalar doğrultusunda, Türk devriminin aşamaları ve yeni rejim, birçok devlette olduğu gibi milli tarih dersleri ile millete benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda İnkılâp Tarihi dersleri, oluşturulan yeni değerler ve ideolojinin tanınması, benimsenmesi, gelecek nesillere aktarılması ve bu yeni değerlerle oluşturulan yeni devlet anlayışını benimsetmek amacıyla verilmeye başlanmıştır.

Bu doğrultuda, bir topluluğun millet olarak kabul edilmesinin en önemli göstergelerinden birisinin ortak tarihi paylaşmak olduğu anlayışını benimsemiş olan Atatürk, bu anlayışla Türk tarihi araştırmalarına öncelik vermiştir. Türk Tarih Kurumunu kurarak Türkiye’de milli tarih çalışmalarını bilimsel bir platformda başlatmıştır.⁷ 7 Nisan 1924’te yapmış olduğu bir konuşmada: “...İstanbul’dan ayrıldığım günkü olaylar ayrı bir safha olmak üzere, o günden bugüne kadar ortaya çıkan olayların yazılmış ve korunmuş olan belgelerini düzenleyerek anılarımı yazmayı düşünüyorum. Bunu yapmayı gelecek nesil için, Türk Cumhuriyeti tarihi için bir görev olarak kabul ediyorum. Bilirsiniz ki, herhangi bir tarihi elimize aldığımız zaman onun gerçeğe uygun olup olmadığına inanmak için dayandığı kaynaklar ve belgeler araştırılır. Bizim şimdiye kadar doğru bir milli tarihe sahip olamayışımızın nedeni tarihlerimizin, belgeye dayanmaktan çok, ya birtakım aşırı övgüde bulunanların veya birtakım kendini beğenmişlerin gerçek ve mantık dışı sözlerinden başka kaynak bulamamak talihsizliğidir”⁸ demiştir.

Atatürk’ün belgelere dayalı böyle bir hatıratı kaleme almayı hem gelecek nesiller için ve hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti için bir görev olarak addettiğini görmekteyiz. Atatürk’ün bu konuşması Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluş gerekçesi, kuruluş aşamaları yeni devlet anlayışının yarattığı değerler ve bu değerlerin topluma benimsetilmesi ile oluşturulacak olan milli bilincin topluma verilmesi doğrultusunda verilecek milli tarih dersleri için bir başlangıç olarak kabul edilebilir.

Bu doğrultuda öğretimine başlanan İnkılâp Tarihi derslerinin sadece yükseköğrenim gençliğine verilmekle kalmayıp, radyoda yayınlanarak halka ulaştırılması da bu düşüncenin bir göstergesidir.

Yine bu noktada, Zürcher’de İnkılâp Tarihi derslerini, devlet ideolojisini topluma görüş aşılama şeklinde benimsetildiği dersler olarak nitelendirmiştir.⁹

Türkiye Cumhuriyeti’nde İnkılâp Tarihi Dersi Öğretimi Süreci

İnkılâp Tarihi derslerinin 1933’te Darülfünun’un İstanbul Üniversitesine dönüştürülmesi ile birlikte, bu üniversitenin Edebiyat Fakültesi bünyesinde kurulmuş olan Türk İnkılâbı Enstitüsü’nde okutulmaya başlandığı görülmektedir. Bununla birlikte bu dersin

⁶ Büşra Ersanlı Behar, *İktidar ve Tarih*, Afa Yayınları, İstanbul, 1996, s. 20-21.

⁷ Hale Şıvgın, “Ulusal Tarih Eğitiminin Kimlik Gelişimindeki Önemi”, *Gazi Akademik Bakış*, C. 2, S. 24, 2009, s. 43.

⁸ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C. 3, s. 99.

⁹ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 265.

kökünü genelde, 1925 yılından itibaren Ankara Hukuk Mektebi'nde "İhtilaller Tarihi" adıyla okutulan derse bağlanmaktadır.¹⁰

İhtilaller Tarihi dersinde, Türk İnkılâbı, diğer inkılâp hareketleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve Türk İnkılâbının özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu dersin okutulması görevi dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'a verilmiş ve konuların hukuk alanı ile ilişkilerinden dolayı, hukuk öğrencileri açısından yararlı olacağı kanaatine varılmıştır.¹¹

Bu gelişmeler sonrası, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü olan 1933'e gelindiğinde, Türk İnkılâbı Enstitüsü'nün kuruluşu ile ilgili çalışmaların başladığı görülmektedir. Darülfünun'da reform yapılarak İstanbul Üniversitesinin kuruluşundan hemen sonra, Cumhuriyet Gazetesi, 21 Haziran 1933 tarihinde; Milli Eğitim Bakanlığı'nın inkılâp fikirlerinin her düzeydeki eğitim kurumlarında ders olarak okutulmasına büyük önem verdiğini ve buna göre de üniversitede bir İnkılâp Enstitüsü kurulacağı haberini vermiştir.¹² Bu durum Bakanlığın, Üniversitenin kuruluşunda temel hedeflerinden olan Üniversite ile Cumhuriyet devrimleri arasında sıkı bir işbirliği kurmak düşüncesi ile bağdaşmaktaydı.¹³

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip, bakanlık bünyesinde "İnkılâp Terbiyesi Komisyonu"nu oluşturmuş ve enstitü kuruluş çalışmalarını başlatmıştır. Yapılan çalışmaların sonunda 31 Temmuz 1933'te İstanbul Üniversitesine bağlı olarak "Türk İnkılâbı Enstitüsü" kurulmuştur. Reşit Galip Bey, Anadolu Ajansına yapmış olduğu açıklamada, İstanbul Üniversitesi'nin Tıp, Hukuk, Fen Edebiyat Fakültelerinden oluştuğunu, İlahiyat Fakültesi'nin İslam Tetkikleri Enstitüsü şekline dönüştürüldüğünü ve mevcut enstitülerle birlikte Türk İnkılâbı Enstitüsü'nün de kurulduğunu ve bu enstitülerin bilimsel araştırmaların merkezleri olacağını, Türk İnkılâbı ideolojisini üniversitenin işleyeceğini ve Türk İnkılâbı Enstitüsünün de bu amaçlar doğrultusunda çalışacağını söylemiştir.¹⁴ Bu doğrultuda 1933-1934 ders yılından itibaren üniversite ve yüksekokulların son sınıf veya son iki sömestrinde bulunan öğrencilere vermeye başlanan ilk inkılâp tarihi derslerinin amacı; "Türk Kurtuluş Savaşı'nın ve inkılâbının çeşitli safhalarını anlatmak ve bu suretle Türk gençliğinde milli şuur ve heyecan oluşturmak" olarak belirlenmiştir.¹⁵

Hamza Eroğlu'da bu dersten beklentileri benzer bir şekilde ifade etmiştir: Türk İnkılâp Tarihi dersinin konusu kısaca Türk inkılâbıdır. Bu ders, Türk inkılâbının anlamını kavratmak, bilimin rehberliğinde değerlendirmek ve Türk gençliğini milli duygularla donatılmış olarak yetiştirmeyi amaç edinmektedir.¹⁶

Atatürk'ün yakın ilgisi altındaki İnkılâp Tarihi derslerinin öğretimi konusuna büyük önem verilmiş ve bu durum belli bir süreyle sınırlı kalmamış, Cumhuriyet tarihi boyunca üzerinde durulan bir mesele olmuştur.

¹⁰ Oral, agm, s. 326; Yasemin Doğaner, "Yüksek Öğretimde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Yeni Yaklaşımlar-Hacettepe Üniversitesi Örneği-", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXI, Sayı 62'den ayrı basım, 2005, s. 589.

¹¹ Oral, agm, s. 322-323.

¹² *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Haziran 1933.

¹³ *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940, C. I*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 211.

¹⁴ Oral, agm, s. 326-327.

¹⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 13.IV.1942, s. 1.

¹⁶ Hamza Eroğlu, *Türk İnkılâp Tarihi*, Savaş Yayinevi, Ankara, 2008, s. 5.

Çünkü yepyeni bir devlet kurarak geçmişin kötü anılarından kurtulan Türk ulusuna bu yaptığı işin bilincinin verilmesi gerekliydi.¹⁷

Tüm bunların yanı sıra üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da, Atatürk'ün bu derslere verdiği önem doğrultusunda, dönemin iç politik gelişmelerinin, Türk İnkılâbı Enstitüsü'nün açılması ve bu kurum tarafından İnkılâp Tarihi derslerinin verilmesi üzerinde etkisinin olup olmadığıdır.

Bu bağlamda, 1930 yılında Atatürk'ün demokratikleşme çabası olarak açıklanabilecek Serbest Cumhuriyet Fırkası girişimi, rejim aleyhtarlarının bu parti çatısı altında toplanmaları sonucu başarısızlıkla sonuçlanmış ve parti 17 Kasım 1930'da kurucuları tarafından kapatılmıştır.¹⁸ Hem bu gelişme ve sonrasındaki Menemen Olayı'nın yaşanması, inkılâpların benimsenmesi konusunda birtakım sıkıntıların olduğunu da göstermiştir.

Bu gibi gelişmeler sonucu özellikle 1930'lu yıllarda Atatürk kültür politikalarına ağırlık vermeye başlamıştır. Bu durum Atatürk'ün kültür politikalarını, devrimleri halka benimsetmenin aracı olarak görmesi ile açıklanabilir. Atatürk'ün bu amacına yönelik olarak, 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih Kurumu), 19 Şubat 1932'de Halkevleri, 12 Temmuz 1932'de ise Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu) kurulmuştur.¹⁹ Tek bir ulusa dayanan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde özellikle tarih alanında yapılan çalışmalar, Atatürk'ün en çok zaman ayırdığı etkinliklerdendir. Bu çalışmalarla, Anadolu'nun binlerce yıllık tarihi aydınlatılarak, bir bakıma ulusal bir kültürün doğması yolu açılmıştır.²⁰ Yine 1933 yılından itibaren yükseköğretim kurumlarında İnkılâp Tarihi dersi öğretimine başlanması, Atatürk'ün eğitimin halk üzerindeki etkisinden, devrimi yerleştirme doğrultusunda faydalanma istemi olarak ifade edilebilir.

Yine bu dönemde, dış politik gelişmelerin de inkılâp tarihi öğretimine başlanması üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. 1930'lu yıllardaki Avrupa'daki siyasal yapılanma, demokrasinin giderek yıpranması ve totaliter rejimlerin yükselmesine sebep olmuştu. Bu ortamda, Nazi Almanya'sı, Faşist İtalya ve Bolşevik Rusya, gençlik üzerinde önemli ölçüde etkili olmuştu. Türkiye'de ise özellikle İtalya'daki gelişmeler etkisini göstermiştir. Bu noktada, Cumhuriyet rejiminin kendini korumaya yönelik kaygıları da İnkılâp Tarihi derslerinin verilmesindeki etkenlerden olmuştur. Yani buradaki amaç; Türk gençlerini, dünyada ortaya çıkan bu akımlara karşı korumak, Cumhuriyetin faziletleri verilerek onları Cumhuriyet ideallerine bağlamak ve devrim anlayışını benimsetmektir.²¹

Türkiye içinde ve dışında bu tarzdaki gelişmeler sonucu, bir bakıma bu gelişmeler karşı bir önlem olarak, Türk İnkılâbı Enstitüsü'nün açılması ve bu enstitü vasıtasıyla verilen İnkılâp Tarihi derslerinin, bir bakıma kültürel seferberlik olarak nitelendirilebilecek bu politikaların ürünü, devamı olduğu ifade edilebilir.

¹⁷ Ahmet Mumcu, *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 147.

¹⁸ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 204–205.

¹⁹ Age, s. 205–207.

²⁰ Mumcu, age, s. 148–149.

²¹ Bülent Tanör, Zafer Toprak, Halil Berktaş, *“İnkılâp Tarihi” Dersleri Nasıl Okutulmalı? Sarmal* Yayinevi, İstanbul, 1997, s. 16, 19.

1933'te kurulan Türk İnkılâbı Enstitüsünde ilk olarak, Yusuf Hikmet Bayur, Mahmud Esad Bozkurt, Yusuf Kemal Tengirşek ve Recep Peker gibi isimler ders vermişlerdir.²²

Ankara'da ise, ilk İnkılâp Tarihi dersi yüksekokul son sınıf öğrencilerine 20 Mart 1934'te Başbakan İsmet İnönü tarafından verilmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Yusuf Hikmet Bayur ise Halkevi salonunda ikinci dersi, Ankara'nın tanınmış simaları, milletvekilleri ve Hukuk Mektebi öğrencilerine vermiştir.²³

Türk İnkılâbı Enstitüsünde ve Ankara'da verilen bu derslerde; Yusuf Hikmet Bayur, daha sonra ders notlarını "Türk Devleti'nin Dış Siyaseti" olarak kitaplaştırdığı dış politika üzerinde dururken,²⁴ Mahmut Esat Bozkurt, Türk inkılabını bir tür ihtilal olarak tanımlayarak, dünyadaki diğer ihtilaller ile karşılaştırmalı olarak ele almış ve daha çok hukuk konuları üzerinde durmuştur.²⁵ Ayrıca Bozkurt bu derslerin notlarından "Atatürk İhtilali" adlı bir eser hazırlamış ve Mahmut Esat Bozkurt'un dersleri, radyoda yayınlanmış ve büyük ilgi görmüştür.²⁶ Bu girişimle bir bakıma, İnkılâp Tarihi derslerinin halk üzerinde yarattığı etkiden faydalanılmak istenmiştir. Bu derslerin ekonomi bölümünü Yusuf Kemal Tengirşek anlatırken, Recep Peker ise derslerin siyasi kısmını vermiştir.²⁷ Ayrıca Peker'in 1934-1935 ders yılında sekiz konferans şeklinde verdiği bu derslerin notları, halka ulaştırılmak adına Ülkü Dergisinde yer almış ve "İnkılâp Dersleri" adıyla 1935 yılında kitap olarak yayınlanmıştır.²⁸

Esasen bu devlet adamlarının yazdığı kitaplar, o dönem ideolojisinin bir başka yönünü de ortaya koymaktadır. Ulusçu hareketi başlatan bu aydınlar tarih yazım misyonunu da üstlenmek durumunda kalmışlar. Bir bakıma bu kişilerle siyasi tarihçiler ortaya çıkmıştır.²⁹

Bunun yanında, Eylül 1934'ten itibaren İzmir halkevinde, halka yönelik olarak İnkılâp Tarihi dersleri verilmeye başlanmıştır. Bu dersleri Mahmut Esat Bozkurt'un yanı sıra, Asım Kültür, Ferit Tok, Muallim Mithat, Hakkı Baha ve Mustafa Münir gibi İzmir'in tanınmış aydınları vermiştir.³⁰

Recep Peker, İnkılâp Tarihi derslerinden beklenen amacı şu sözleriyle ifade etmiştir: "İnkılâp devrini yaşamış, o devri hazırlamış insanların ruhunda en kuvvetli ileri hareket unsuru olan sıcaklığı ve heyecanı, ulusal çalışma alanına çıkacak olan genç Türk nesillerine, yeni unsuru aşılacak ve onları yaşadığımız inkılâp prensipleriyle yetiştirip vazifeye hazırlamaktır... Üniversite ve yüksek tahsil gençleri için İnkılâp Tarihi dersleriyle amaç edinilen şey, Türk ana inaniş istikametini gençlere aşılacak, gençlerin kafalarına yerleştirmektir. Biz kurtuluş ve diriliş devrimimizin sıcaklığını nesilden nesile nakletmeliyiz."³¹

Bu dersin yükseköğretim kurumlarında okutulmasına ilişkin hazırlanmış olan programda bir takım zorunluluklar da getirilmiştir. Buna göre; Ders tüm son sınıf öğrencileri

²² *İlk İnkılâp Tarihi Ders Notları*, Haz.: Oktay Aslanapa, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1997, s. 9.

²³ Mesut Çapa, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tarih Eğitimi", *Atatürk Yolu*, S. 29, 2002, s. 44.

²⁴ Oral, agm, s. 330.

²⁵ bkz. *İlk İnkılâp Tar...*, s. 17-113.

²⁶ Age, s. 9.

²⁷ Oral, agm, s. 331-332.

²⁸ BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), 490. 01. 15. 78. 5, 09.05.1935; *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (Kemalizm)*, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 58.

²⁹ Behar, age, s. 93.

³⁰ Oral, agm, s. 329.

³¹ Eroğlu, age, s. 4-5.

tarafından alınacak, yılsonunda yapılacak sınavda başarısız olan öğrencilere diploma verilmeyecek ve dinleyiciler içinde derslere girme kartları düzenlenecektir.³²

21 Kasım 1941’de İnkılâp Tarihi dersinin adı “İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” olarak değiştirilmiş ve o zamana kadar İnkılâp Enstitüsü’nde verilen dersin 1941–1942 ders yılından itibaren her yükseköğrenim kurumunda ve zorunlu olarak ve bu kurumlara atanacak olan öğretim elemanları tarafından haftada iki saat olmak üzere okutulmasına karar verilmiştir.³³

Türk İnkılâbı Enstitüsü’nü yakınçağ Türkiye araştırmaları için önemli bir kurum olarak tasarlanmasına rağmen, bu döneme kadar olan gelişmeler kurumu, bir eğitim merkezi haline getirmiştir.³⁴

Bu enstitüden tam olarak beklenen amaçlar elde edilemediği içinde, hedeflenen amaçları yerine getirebilecek bir inkılâp tarihi enstitüsü kurulması düşünülmüştür. Böyle bir enstitünün kurulması gerekliliğini, Atatürk’ün 1937’de ve İnönü’nün 1941’de yaptığı şu konuşmalarda görmek mümkündür:

Atatürk 1 Kasım 1937’de TBMM’nin beşinci dönem üçüncü toplanma yılını açarken yaptığı konuşmasında, bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir: “...memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesle yaşatacak fert ve kurumları yaratmak; işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek, Kültür Vekâletinin üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir. İşaret ettiğim umdeleri, Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak, üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir.”³⁵

Yine, Atatürk’ün ölümünden sonra cumhurbaşkanlığına seçilen İsmet İnönü, 1 Kasım 1941’deki TBMM’yi açış konuşmasında: “Şimdiye kadar yüksek öğretim kurumlarının son sınıflarında konferans şeklinde verilmekte olan İnkılâp derslerinin bu kurumlarda “İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” adı altında esaslı bir ders şeklinde verilmesi ve bu mevzular etrafında ilmi incelemeler yapmak ve yaymak üzere bir de “İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Enstitüsü” kurulması kararlaştırılmıştır”³⁶ diyerek, bir bakıma Atatürk’ün işaret ettiği hedefler doğrultusunda kurulacak olan enstitünün misyonunu ortaya koymuştur.

Atatürk ve İnönü’nün sözleri, Türk İnkılâbı’nı yeni nesillere öğretme sürecinin farklı bir boyuta taşındığını, bunun araştırmaya da dayalı, kurumsal bir kimlikle birlikte daha sistemli olarak yapılmasının planlandığını göstermektedir.

Bu doğrultuda 1941 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Ankara DTCF’ye bağlı “Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü” kurulmasına yönelik bir yasa tasarısı Bakanlar Kurulu tarafından 27.12.1941 tarihinde TBMM’ye sunulmuştur.³⁷

Öncelikle, bütçe ve maarif encümenlerinde görüşülüp TBMM’ye sunulan yasa tasarısının TBMM’de yapılan görüşmelerinde, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel bu kanunun amacını; “Türk İstiklâl Savaşı ve bu savaş sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti

³² BCA 030.10.142.13.4, 05.12.1934

³³ *Cumhuriyet Ans.*, C. 2, s. 8, 16.

³⁴ Oral, agm, s. 328.

³⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 20, Devre: 5, 1.11.1937, s. 7; *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C. I, s. 419.

³⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 1.11.1941, s. 69.

³⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 13.IV.1942, s. 1.

Devleti'nin ilmi olarak incelenmesi, gerçekleri bugünün, yarının Türk gençliğine öğretmek ve bu şekilde gençlerde milli bir ruh ve bilinç yaratmak”³⁸ olarak ifade etmiştir.

TBMM'de yapılan görüşmeler sonucu Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulması 15 Nisan 1942'de kabul edilmiş³⁹ ve 22 Nisan 1942 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak kanunlaştırılmıştır.

Bu kanunla İnkılâp Tarihi dersleri, İnönü'nün 1941'de yaptığı konuşmasında belirttiği adıyla “İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyet Rejimi” olarak ve Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak programlara ve tayin edilecek esaslara göre, fakülte ve yüksekokullardaki profesör, doçent ve öğretmenler tarafından okutulması kararı alınmıştır.⁴⁰

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulmasına ilişkin TBMM görüşmeleri sırasında bu derslerle yüksek öğretim gençliği:

“a) İnkılâp tarihi amillerini ve ne surette vuku bulduğunu, rejimin ana umdelerinin hangi hayat zaruretlerine dayandığını öğrenecek;

b) Bir taraftan aldığı milli terbiye, diğer taraftan bu dersler yoluyla varacağı inançla karşısında kalması mümkün ve muhtemel memleket meselelerini aynı inkılâpçı ve yapıcı zihniyetle halledebilecek ve böyle bir seviye ile cemiyetimizin yarınki hayatında vazife almaya hazırlanacaktır”⁴¹ denilerek, bu dersten beklentiler de ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak; Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Türk Milli Mücadelesi, Türk inkılâbı ve Türkiye Cumhuriyeti rejiminin dayandığı esaslar hakkında her türlü araştırmada bulunmak, bu konularla ilgili belgeleri ve yayınları toplayarak kütüphane ve müzeler meydana getirmek ve bir arşiv kurmak bu konuda her türlü yayında bulunmak görevi yanında, Türk inkılâp ve rejimini memleket içinde ve dışında tanıtmak için İnkılâp Tarihi dersleri ve konferansları vermek amacıyla Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine bağlı bir enstitü olarak kurulmuştur.⁴² Bu doğrultuda, okutulacak olan İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyet Rejimi derslerinin müfredatı Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün iç talimatname ve genel çalışma planında; I. Kurtuluş Savaşı ve Türk İnkılâbı Tarihi, II. Türkiye Cumhuriyeti Rejimi ana başlıkları altında kısaca şu genel başlıkları içerir şekilde belirtilmiştir:

- I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti,
- Türk Milli Mücadelenin başlaması,
- Kongreler,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümetinin kuruluşu ve faaliyetleri,
- Türk Kurtuluş Savaşı,
- Cumhuriyetin ilanı,
- İnkılâp Hareketleri,
- Türk dış politikası,
- Atatürk İlkeleri.⁴³

³⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 3.4.1942, s. 71.

³⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 15.4.1942, s. 152–154.

⁴⁰ Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete, 22 Nisan 1942.

⁴¹ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 13.1.1942, s. 1.

⁴² BCA 490.01.1199.206.1, 13.06.1942; BCA 490.01.1199.206.1, 20.06.1942

⁴³ *Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü*, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s. 23–29.

1946 yılında bu derse verilen önem olarak sayılabilecek, Türk Devrim Tarihi ve Türkiye Cumhuriyet Rejimi derslerini okutan profesör ve doçentlerin, olağanüstü zamandan faydalandırıldığı görülmektedir.⁴⁴

Her ne kadar inkılâbın liderleri bu dersten büyük beklentiler içinde olmalarına rağmen, 1950’li yıllarda üzerindeki siyasi etkiler sonucu ders, yükseköğretim kurumlarının çoğunda göstermelik bir durum almıştır.⁴⁵

1950’li yıllardan itibaren siyasetin üzerinde etkisini gösterdiği dersler, birçok hükümet tarafından kendi iktidar ve uygulamalarının meşruiyetini ortaya koymak amacıyla kullanılmaya başlamıştır. Bu uygulamadaki amaçları, kendilerini Atatürk inkılâplarının bir parçası, devamı olarak göstermeye çalışmaktır denilebilir. Bunun ilk örneğini 1950’li yıllarda görmekle birlikte, daha sonraki yıllarda da benzer uygulamalar olmuştur.

İlk olarak, 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti döneminde, dersin müfredatına; Demokrat Parti’nin iktidara gelişi ve Celal Bayar’ın cumhurbaşkanı seçilmesi gibi bölümler eklenmiştir. Bu bağlamda bu müdahalelere yol açan bir etmenin, 1942 yılında bu konularda araştırmalarda bulunmak ve İnkılâp Tarihi derslerini vermek amacıyla kurulan Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nün, 1981’e kadar Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kalmasının yarattığı durum olduğu söylenebilir. Çünkü bu durum bir bakıma kurumu, siyasal iktidarların etkisine hep açık tutmuştur.⁴⁶

1960 askeri müdahalesinden sonra da, İnkılâp Tarihi derslerinin içeriğinde bazı değişiklikler yapılmış ve ihtilalin önderleri bu dersin müfredatına “27 Mayıs İnkılâbı”nı da ekletmişlerdir.⁴⁷ Bu gelişme bir bakıma, bu derslerin halk üzerindeki etkisinden faydalanılarak ihtilali meşru gösterme çabası olarak değerlendirilebilir.

Bu dönemde, 1968 öğrenci olaylarıyla birlikte kendini gösteren ideolojik kampaşma, bu derse yeterince önem verilmediği düşüncesini ortaya koymuştur. Bunun sonucu olarak, 1971 askeri muhtırası sonrası, İnkılâp Tarihi derslerine önem verilmesi kabul gören bir anlayış olmakla birlikte bu konuda yeterince girişimde bulunulduğunu söylemek mümkün değildir. Yine bu dönemde dersin adı Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İlmi Danışma Kurulu tarafından “Türk Devrim Tarihi”ne dönüştürülmüştür.⁴⁸

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrası “Türk İnkılâp Tarihi” adıyla okutulan bu derse, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan komisyonun müfredatta yaptığı değişiklik sonrası, o dönemde kabul edilen anlayış doğrultusunda, iç ve dış tehdit unsurları da eklenmiş ve bu doğrultuda kitaplar hazırlanmıştır.⁴⁹

⁴⁴ BCA 030.18.01.02.110.5.4, 22.02.1946.

⁴⁵ Ahmet Mumcu, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Öğretiminde Yapılan Yanlışlar”, *I. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Semineri*, (11–13 Mayıs 1985, Samsun), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Basımevi, 1985, s. 46.

⁴⁶ Sadık Erdaş, “Atatürk’ten Günümüze Türk İnkılâp Tarihi Derslerine Bir Bakış”, *Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi*, (10-11 Kasım 2005, Ankara), Editör: Yasemin Doğaner, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü: 2006), s. 17-18.

⁴⁷ agb, s. 18.

⁴⁸ Yaşar Özüçetin ve Senem Nadar, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Üniversiteler Düzeyinde Okutulmaya Başlanması ve Geline Süreç”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 3/11, 2010, s. 472,473.

⁴⁹ Erdaş, agb, s. 19.

1981'de kabul edilen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, yüksek öğretimin amacını; Atatürk inkılâpları ve ilkeleri doğrultusunda vatandaşlar yetiştirmek olarak belirlerken, yükseköğretiminde bu ilkeler doğrultusunda düzenleneceğini hükme bağlamıştır. Adı "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi"ne dönüştürülen ders, yine aynı kanunda 1991 yılında yapılan değişiklikle yükseköğretim kurumlarında okutulacak zorunlu derslerden sayılmıştır.⁵⁰

Yükseköğretim Kanunu sonrası 1982 tarihinde 6 üniversitede Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüleri faaliyete geçmiştir. Burada temel amaç edinilen şey, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersini üniversite ve yüksekokullarda okutacak olan öğretim elemanı ihtiyacını hızla karşılamak olmuştur.⁵¹

1982 Anayasası, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun yükseköğretim kurumları için belirlediği amacı genele yayarak, 42. maddesinde Türkiye'deki eğitim ve öğretimin, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda yapılacağını hükme bağlarken, bu hususa verilen önem doğrultusunda 134. maddesine göre de; Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu kurulmuştur.⁵²

Tarihsel süreç içerisinde, çeşitli devlet adamları ve bu doğrultuda kurulmuş olan kurumlar tarafından amacı;

Türk Kurtuluş Savaşı'nın ve inkılâbının çeşitli aşamalarını anlatarak bu şekilde Türk gençliğinde milli şuur ve heyecan oluşturmak,

Türk gençlerine yeni rejimi benimsetmek ve onları Türk Devriminin ilkeleri doğrultusunda yetiştirip görevlerine hazırlamak,

Türk Devrimi ve bunun temel ilkelerini Türk gençliğinin, Türk Milleti'nin aklında daima canlı tutulmasını sağlamak,

Türk Kurtuluş Savaşı ve bu savaş sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bilimsel olarak incelenmesi, gerçekleri bugünün, yarının Türk gençliğine öğretmek ve bu şekilde gençlerde milli bilinç oluşturmak,

Devrim aşamaları, nedenleri ve rejimin temel ilkelerini öğretmek, bu derslerden aldığı bu bilinç doğrultusunda görev yapacak gençler yetiştirmek.

Şekillerinde ifade edilen, İnkılâp Tarihi derslerinin amacı, günümüzde de bu amaç doğrultusunda verilmek üzere, Yükseköğretim Kurulu'nun 05.03.1987 tarihli yazısıyla şu şekilde belirlenmiştir:

"1. Türk İstiklal Savaşı, Atatürk inkılâpları ve ilkeleri, Atatürkçü düşünce, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi hakkında doğru bilgiler vermek.

2. Türk İstiklal Savaşı, Atatürk inkılâpları ve ilkeleri ve Atatürkçü düşünceye yönelik tehditler hakkında doğru bilgiler vermek.

3. Türk gençliğini, ülkesi, milleti ve devleti ile bölünmez bir bütünlük içinde Atatürk inkılâpları ve ilkeleri, Atatürkçü düşünce doğrultusunda milli hedefler etrafında birleştirmek.

⁵⁰ 2547 Yükseköğretim Kanunu, Madde: 4-5.

⁵¹ Özkan İzgi, "İnkılâp Tarihi Derslerinin Metot ve Kaynaklar Açısından İncelenmesi", *I. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Semineri*, (11-13 Mayıs 1985, Samsun), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Basımevi: 1985, s. 21.

⁵² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982), Madde: 42, 134.

4. Türk gençliğini, Atatürkçü düşünce doğrultusunda yetiştirmek ve güçlendirmek.⁵³

1991 yılına gelindiğinde, bu ilkeler doğrultusunda en az iki yarıyıl okutulan derslerin, üniversitelerde 60 saatten az olmamak üzere verilmesi kararı alınmıştır.⁵⁴

Günümüzde, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi” adı altında verilen bu dersler kısaca; Devrimin nedenleri ve oluştuğu ortam, I.Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti’nin sonu, Milli Mücadele, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşu, Atatürk dönemi iç ve dış politika, Atatürk inkılâpları ve ilkeleri ve Atatürk sonrası Türkiye genel başlıkları altında ve 1991’de kararı alınan 60 saatlik alt sınır esas alınarak ve çoğunlukla üniversitelerin birinci sınıflarında zorunlu ders olarak okutulmaya devam edilmektedir.

Sonuç

Devrimler bir millete ve devlete yeni bir kimlik vermesinin yanı sıra tarihi de şekillendirmek noktasında büyük etkide bulunurlar. Milli tarih dersleri de bu yeni oluşumu halka benimsetmenin önemli araçlarından biridir.

Batı’da üniversitelerde bu dersler belirtilen amaç doğrultusunda ulusçuluğun yayılması paralelinde verilmeye başlanmıştı. Bu derslerdeki amaç, ulusal bir kimlik yaratmak ve bu bilinci sürekli kılmak olmuştur. Batı’daki tarih eğitimi Osmanlı Devleti’nin tarih eğitimi etkilemekle birlikte esas olarak, ulusal bilincin sağlanması doğrultusunda verilen milli tarih dersleri, cumhuriyetin ilanı ile birlikte asıl etkinliğini Türkiye Cumhuriyeti’nde gösterecektir.

I. Dünya Savaşı sonrası yıkılan Osmanlı Devleti ile sistem olarak tüm bağlarını koparan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde, Atatürk tarafından ortak dil, ortak tarih ve kültür çerçevesinde oluşturulan yeni millet anlayışını ve bu prensipler doğrultusunda oluşturulan yeni devlet anlayışını, demokratik cumhuriyeti, Türk toplumuna benimsetmek çabası yaşanmıştır.

Bu yeni millet anlayışında, ulus adı olarak ifade edilen Türk ifadesiyle heterojen yapıdaki Türkiye halkı, vatandaşlık bağı kapsamında ve Türk adı altında, etnik köken ve din ayrımı olmaksızın birleştirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, toplumun tüm kesimlerinin bu ülkenin kültürüne, tarihine yaptığı katkılar vurgulanarak, sınıfsız, ayrımsız ve her yönüyle eşit bir toplum yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu noktada, Atatürk’ün “Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denilir” sözü ile Türk toplumunun tüm kesimlerini kucaklayan tavrı çok önemlidir. Bu düşünceler doğrultusunda, Türk toplumunda milli birlik ve beraberlik ruhu oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bilinç doğrultusunda, Türk halkının devrime yaptığı katkılar da vurgulanarak, Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen devrime sahip çıkması, yaşatması ve bu bilincin daima canlı tutulması amaçlanmıştır. Tüm bunları gerçekleştirebilmek adına, Atatürk’ün kültür politikalarına verdiği önem 1930’lu yıllardan itibaren artmıştır. Atatürk kültür politikalarını, devrimleri halka anlatmanın ve benimsetmenin yolu olarak görmüştür. Şüphesiz ki İnkılâp Tarihi dersleri cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye Cumhuriyeti’nde bu hedeflere varabilmek için kullanılan en önemli araç olmuştur.

Yine bu dönemde, dünyadaki siyasal değişimler doğrultusunda demokrasinin giderek yıpranması ve totaliter rejimlerin yükselmesi sonucu, Türk gençlerini bu siyasi akımlardan

⁵³ Nuri Köstüklü, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi’nin Meseleleri Üzerine Bazı Düşünceler”, *Ata Dergisi*, S. 1, 1991, s. 36.

⁵⁴ Özüçetin-Nadar, agm, s. 474.

korumak ve onları cumhuriyet ideolojisine bağlamak düşüncesinin de bu derslerin verilmesinde etkili olduğu söylenebilir.

1933-1934 eğitim-öğretim yılından itibaren yükseköğretim kurumlarında okutulan İnkılâp Tarihi derslerinin, sadece yükseköğretim kurumlarında verilmekle kalmayıp, radyodan da yayınlanarak halka ulaştırılması, bu derslerin, toplumun tüm kesimlerinin üzerinde yaratacağı etkiden faydalanılmak isteği olarak ifade edilebilir.

Bu dönemde inkılâp tarihi dersleri, devrimin mantığını kavramış ve benimsemiş devlet adamları yani cumhuriyet rejiminin savunucuları tarafından verilmiştir. Böylece ulus-devlet anlayışı halka benimsetilmeye çalışılmış ve tarih eğitimi, dönemin siyasal amaçlarına ulaşılması için bir araç olarak kullanılmıştır.

1933 ve 1942'de inkılâp enstitülerinin kurulması, bu işin kurumsal bir kimlikle yapılmasına yönelik atılan adımlardır. Bu durum derse verilen önemin bir göstergesi olduğu gibi dersten beklentilerin de ne kadar yüksek tutulduğunun bir göstergesidir.

Atatürk döneminde onun gözetimi altında, onun ölümü sonrası Atatürk devriminin mantığını kavramış, benimsemiş devlet adamları tarafından inkılâp ruhu yaşatılarak verilen derslere yönelik 1960'lı yıllarda eleştiriler başlamıştır. Bu dönemdeki eleştirilerin temel noktası bu derslere yeterince önem verilmemesiydi. Esasen dersin bu dönemde verilmesi şekline getirilen eleştirilerin, önceki dönemler için yapılmamış oluşu, önceki dönemlerde dersten beklentilerin yerine getirildiği, amacına ulaştığı şeklinde yorumlanabilir.

1950, 1960 ve 1980'li yıllarda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde iktidara gelenlerin, kendi iktidarlarının ve uygulamalarının meşruiyetini ortaya koymak, kendilerini Atatürk devriminin devamı olarak göstermek amacıyla İnkılâp Tarihi derslerinin müfredatına müdahaleler yaptığı görülmektedir. İktidarların, İnkılâp Tarihi derslerinden bu yönüyle faydalanmak istemeleri, bu derslerin, Türk halkı üzerinde nasıl bir etkide bulunduğu açık bir göstergesidir.

Yine, 1981'de kabul edilen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun, yüksek öğretimin amacını, Atatürk inkılâpları ve ilkeleri doğrultusunda vatandaşlar yetiştirmek olarak belirlemesi ve yükseköğretimin bu ilkeler doğrultusunda düzenleneceğini hükme bağlaması ve yine dersin 1991 yılında yapılan değişiklikle yükseköğretim kurumlarında okutulacak zorunlu derslerden sayılması bu derse verilen önemin göstergesidir. Bu dersin yükseköğretimde okuyan tüm öğrenciler tarafından alınması zorunlu derslerden sayılması, dersin amacına uygun olarak, Türk toplumu üzerindeki etkisinden faydalanmak isteği olarak yorumlanabilir. Bu dönemde yapılan düzenlemeler bununla sınırlı kalmamış, 1982 Anayasası, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun yükseköğretim kurumları için belirlediği amacı genele yayarak, 42. maddesinde Türkiye'deki eğitim ve öğretimin, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda yapılacağını hükme bağlamıştır.

KAYNAKÇA**2547 Yükseköğretim Kanunu**

AKŞİN, Sina, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

ATATÜRK, Kemal, **Nutuk**, Bugünkü Dille Haz.: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.

BCA: 030.10.142.13.4 (05.12.1934)

BCA: 490. 01. 15. 78. 5 (09.05.1935)

BCA: 490. 01. 1199. 206. 1 (13.06.1942)

BCA: 490. 01. 1199. 206. 1 (20.06.1942)

BCA: 030.18.01.02.110.5.4 (22.02.1946)

Çapa, Mesut, “*Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tarih Eğitimi*,” **Atatürk Yolu**, 29, 2002, ss. 39-55.

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940, C. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

Cumhuriyet Gazetesi, 21 Haziran 1933.

Yasemin Doğaner, “*Yüksek Öğretimde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Yeni Yaklaşımlar–Hacettepe Üniversitesi Örneği-*,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XXI: Sayı 62’den ayrı basım, 2005, ss. 589-611.

ERDAŞ, Sadık, “*Atatürk’ten Günümüze Türk İnkılâp Tarihi Derslerine Bir Bakış*,” **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi**, (10-11 Kasım 2005, Ankara), Editör: Yasemin Doğaner, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006. s.s. 9-21.

EROĞLU, Hamza, **Türk İnkılâp Tarihi**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2008.

ERSANLI BEHAR, Büşra, **İktidar ve Tarih**, Afa Yayınları, İstanbul, 1996.

HOBBSAWM, Eric, Terence RANGER, **The Invention of Tradition**, Cambridge University Press., 1989.

İlk İnkılâp Tarihi Ders Notları, (Haz.: Oktay Aslanapa), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1997.

İZGİ, Özkan, “*İnkılâp Tarihi Derslerinin Metot ve Kaynaklar Açısından İncelenmesi*,” **I. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Semineri**, (11-13 Mayıs 1985, Samsun), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Basımevi, Samsun, 1985, s.s. 18-23.

Nuri Köstüklü, “*Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi'nin Meseleleri Üzerine Bazı Düşünceler*,” **Ata Dergisi**, S. 1, (1991), s.s. 35-43.

Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce (Kemalizm), C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

MUMCU, Ahmet, “*Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Öğretiminde Yapılan Yanlışlar*,” **I. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Semineri**, (11-13 Mayıs 1985, Samsun), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Basımevi, Samsun, 1985, s.s. 45-54.

- MUMCU, Ahmet, **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996.
- ORAL, Mustafa, “*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (1933)* ,” **Atatürk Yolu**, S. 27-28 (2001), s. 321-333.
- ÖZBUDUN, Sibel, **Ayından Törene Siyasal İktidarların Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995.
- ÖZÜÇETİN, Yaşar ve Senem Nadar, “*Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Üniversiteler Düzeyinde Okutulmaya Başlanması ve Gelinek Süreç*,” **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3:11 (2010), s.s. 466-477.
- ŞIVGIN, Hale, “*Ulusal Tarih Eğitiminin Kimlik Gelişimindeki Önemi*,” **Gazi Akademik Bakış**, 2: 4 (2009), ss. 35-52.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete**, 22 Nisan 1942 Çarşamba.
- TANÖR, Bülent ,Zafer TOPRAK, Halil BERKTAY, “**İnkılâp Tarihi**” **Dersleri Nasıl Okutulmalı?**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.
- TBMM Zabıt Ceridesi, C. 20, Devre: 5, 1. 11. 1937.**
- TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 1. 11. 1941.**
- TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 13. I. 1942.**
- TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 3. 4. 1942.**
- TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 13. 4. 1942.**
- TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 15. 4. 1942.**
- Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Maarif Matbaası, Ankara, 1943.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982)**
- ZÜRCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.